ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА; ІСТОРІЯ ПОЛІТИЧНИХ І ПРАВОВИХ УЧЕНЬ

DOI: 10.34015/2523-4552.2026.2.01
УДК 340.12:004

Черкас М. Є.,
кандидатка юридичних наук, асистентка
кафедри теорії та історії права
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого
ORCID: https://orcid.org/0000-0002-6939-9545

РОЛЬ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ У ФОРМУВАННІ КВАЗІПРАВОСВІДОМОСТІ

У статті досліджено роль соціальних мереж у формуванні квазіправосвідомості як специфічної форми деформації правосвідомості, що характеризується зовнішньою подібністю до правової обізнаності за відсутності системного, критичного та методологічно коректного розуміння права. Обґрунтовано, що в умовах цифровізації суспільства соціальні мережі перетворилися на один із ключових інститутів правової соціалізації, які істотно впливають на формування правових уявлень, оцінок і моделей поведінки. Визначено, що алгоритмічна персоналізація контенту, ефект «інформаційних бульбашок» та «ехо-камер», емоціоналізація комунікації, поширення псевдоекспертних суджень і дезінформації створюють сприятливі умови для виникнення спрощених, фрагментарних і нерідко викривлених уявлень про право.

Проаналізовано значення правосвідомості для забезпечення верховенства права та демократичного розвитку держави. Запропоновано авторське визначення квазіправосвідомості та здійснено її відмежування від суміжних категорій, зокрема правового нігілізму, правового ідеалізму, правового інфантилізму та правового дилетантизму. Встановлено основні причини виникнення квазіправосвідомості, серед яких недостатній рівень правової освіти, складність правового регулювання, інформаційне перевантаження, низький рівень медіаграмотності та дефіцит довіри до державних інституцій.

Доведено, що поширення квазіправосвідомості негативно впливає на правову культуру суспільства, знижує рівень довіри до права і державних інституцій, посилює правовий нігілізм та підвищує вразливість суспільства до інформаційних маніпуляцій. Запропоновано основні напрями мінімізації негативного впливу цього явища, зокрема вдосконалення правової освіти, інтеграцію медіаграмотності у навчальні програми, розвиток офіційних циф-

© Черкас М. Є., 2026

Ця стаття розповсюджується відповідно до умов ліцензії Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) (https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/).

This is article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) (https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/).

рових каналів правової комунікації та підтримку механізмів перевірки достовірності правової інформації.

Ключові слова: *правосвідомість, квазіправосвідомість, соціальні мережі, інформаційний вплив, правова культура, медіаграмотність, деформація правосвідомості.*

Постановка проблеми. У сучасних умовах цифровізації суспільних відносин соціальні мережі перетворилися на один із провідних каналів поширення інформації, формування громадської думки та конструювання соціальної реальності. Facebook, Instagram, TikTok, X (Twitter) та YouTube дедалі активніше впливають не лише на політичні та культурні процеси, а й на сприйняття права, законності, справедливості та діяльності державних інституцій. Значна частина населення отримує відомості про зміст нормативно-правових актів, судову практику, механізми захисту прав людини та юридичну відповідальність саме через цифрові платформи, що істотно змінює традиційні механізми формування правосвідомості.

Водночас специфіка функціонування соціальних мереж, яка полягає в алгоритмічному відборі контенту, орієнтації на емоційне залучення аудиторії, фрагментарності повідомлень та відсутності належної експертної верифікації, створює умови для поширення спрощених, неповних або викривлених уявлень про право. Унаслідок цього формується квазіправосвідомість — особливий стан індивідуальної та колективної свідомості, за якого правові оцінки базуються не на системному юридичному знанні, а на стереотипах, маніпулятивних повідомленнях, емоційних реакціях та псевдоекспертних судженнях.

Поширення квазіправосвідомості становить суттєву загрозу для утвердження принципу верховенства права, ефективного функціонування правової системи та забезпечення довіри до державних інституцій. Воно може зумовлювати викривлене сприйняття змісту прав і обов'язків, формувати нереалістичні очікування щодо діяльності судів та органів влади, сприяти правовому нігілізму та підвищувати вразливість суспільства до інформаційних маніпуляцій. Особливої актуальності ця проблема набуває в умовах збройної агресії проти Україна, коли інформаційний простір стає важливим елементом забезпечення національної безпеки та захисту демократичних цінностей.

Незважаючи на наявність значної кількості досліджень, присвячених правосвідомості, правовій культурі та інформаційному впливу цифрових медіа, питання ролі соціальних мереж у формуванні квазіправосвідомості залишається недостатньо розробленим у сучасній юридичній науці. Це зумовлює необхідність комплексного теоретико-правового аналізу відповідного феномену, визначення механізмів його виникнення та обґрунтування ефективних засобів протидії негативним наслідкам такого впливу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми правосвідомості, правової культури, деформацій правового мислення, а також впливу інформаційного середовища

та соціальних мереж на суспільну свідомість досліджували Олександр Баранов, Олександр Дзьобань, Мануель Кастельс, Віктор Копєйчиков, Михайло Костицький, Микола Козюбра, Людмила Луць, Герберт Маршалл Маклюен, Катерина Некіт, Юрій Оборотов, Олександр Петришин, Володимир Пилипчук, Петро Рабінович, Олександр Скакун, Касс Санстейн, Володимир Селіванов, Валерій Тацій, Микола Цвік, Юрій Шемшученко та Шошана Зубофф.

Постановка завдання. Метою наукової статті є комплексне дослідження ролі соціальних мереж у формуванні квазіправосвідомості та визначення основних механізмів інформаційного впливу цифрового середовища на трансформацію правових уявлень і моделей правової поведінки.

Для досягнення поставленої мети у статті визначено такі завдання: з'ясувати сутність та ознаки квазіправосвідомості як особливої форми деформації правосвідомості, дослідити специфіку функціонування соціальних мереж як інструменту формування суспільної правової свідомості, визначити основні чинники та механізми поширення спрощених і викривлених правових уявлень у цифровому середовищі, проаналізувати вплив соціальних мереж на рівень правової культури та довіри до державних інституцій, а також окреслити можливі шляхи мінімізації негативного впливу квазіправосвідомості на сучасний правопорядок.

Виклад основного матеріалу. Стрімкий розвиток інформаційно-комунікаційних технологій та активне впровадження цифрових платформ у всі сфери суспільного життя зумовили суттєву трансформацію механізмів формування суспільної свідомості. Соціальні мережі, зокрема Facebook, Instagram, TikTok, X (Twitter) та YouTube, стали не лише засобом міжособистісної комунікації, а й потужним інструментом поширення правової інформації, формування оцінок щодо законодавства, діяльності судів, правоохоронних органів і державних інституцій загалом. У цифровому середовищі дедалі більша кількість осіб отримує знання про свої права, обов'язки та механізми юридичного захисту не з офіційних джерел або спеціальної юридичної літератури, а з контенту, створеного блогерами, медіа та іншими користувачами.

Така трансформація інформаційного простору має як позитивні, так і негативні наслідки. З одного боку, соціальні мережі сприяють підвищенню доступності правових знань, оперативному інформуванню населення про зміни в законодавстві, популяризації прав людини та розвитку громадянської активності. З іншого боку, особливості алгоритмічного відбору контенту, орієнтація на емоційну реакцію аудиторії, скорочений формат повідомлень та відсутність належної експертної перевірки нерідко призводять до поширення недостовірних, спрощених або маніпулятивних відомостей про право.

У таких умовах формується квазіправосвідомість – специфічний стан індивідуальної та колективної правової свідомості, за якого уявлення про право ґрунтуються не на системному розумінні юридичних норм і принципів, а на фрагментарних знаннях, стереотипах, емоційних оцінках і псевдоекспертних інтерп-

© Черкас М. Є., 2026

ретаціях. Квазіправосвідомість здатна викривляти сприйняття правової реальності, формувати нереалістичні очікування щодо діяльності держави та суду, знижувати рівень довіри до правових інститутів і сприяти поширенню правового нігілізму.

Цифровізація суспільства є однією з визначальних характеристик сучасного етапу розвитку держави та права, що зумовлює трансформацію традиційних механізмів соціальної комунікації, правової соціалізації та формування суспільної свідомості. У вітчизняній правовій доктрині М. І. Козюбра обґрунтовує, що право функціонує в тісному зв'язку із соціальними процесами, а зміни в суспільному середовищі безпосередньо впливають на правову культуру та правосвідомість особи [1, с. 22-24]. П. М. Рабінович визначає правосвідомість як систему понять, поглядів, уявлень і почуттів щодо права та правових явищ, що формується під впливом соціального досвіду, освіти й інформаційного середовища [2, с. 142-144].

Суттєвий внесок у дослідження сучасних трансформацій правосвідомості зробив О. Д. Базаєв, який наголошує, що правосвідомість є багатовимірним феноменом, який зазнає змін під впливом процесів правової соціалізації та інформаційних чинників [3, с. 6-8]. На думку автора, розвиток цифрових комунікацій посилює роль зовнішнього інформаційного середовища у формуванні ставлення особи до права та держави.

У сучасному суспільстві значна частина комунікації переміщується до цифрового простору, у якому домінуючу роль відіграють соціальні мережі. Вони перетворилися на важливий канал поширення правової інформації, суспільних оцінок та інтерпретацій законодавства, судової практики й діяльності державних інституцій. У зв'язку з цим соціальні мережі дедалі активніше впливають на формування не лише громадської думки, а й правових переконань, цінностей та моделей поведінки.

Європейський дослідник Мануель Кастельс у праці «Communication Power» зазначає, що влада у мережевому суспільстві реалізується через здатність формувати людську свідомість шляхом контролю над комунікаційними потоками [4, с. 3]. Це положення є методологічно важливим для розуміння того, що цифрові платформи стають інструментом конструювання суспільних уявлень про право та справедливість.

Касс Санстейн у монографії «Republic: Divided Democracy in the Age of Social Media» доводить, що алгоритми персоналізації контенту формують «інформаційні кокони», у межах яких користувачі отримують переважно ті повідомлення, що підтверджують їхні попередні переконання [5, с. 9-16]. Така ізоляція від альтернативних точок зору послаблює критичне мислення та сприяє закріпленню спрощених або викривлених уявлень про соціальну й правову реальність.

Наомі Кройцфельдт у статті «Towards a Digital Legal Consciousness?» обґрунтовує, що цифровізація правосуддя та розвиток онлайн-комунікації формують новий тип правосвідомості, який поєднує правові та цифрові компетентності особи [6, с. 1-3]. Водночас дослідниця звертає увагу на ризики нерівного доступу до цифрових ресурсів і впливу цифрового середовища на сприйняття права.

Отже, як українські, так і європейські науковці сходяться на тому, що цифровізація суттєво змінює механізми формування суспільної свідомості, а соціальні мережі стають одним із ключових чинників впливу на правові уявлення та оцінки. Їхній вплив може бути як позитивним, сприяючи підвищенню правової обізнаності населення, так і негативним, створюючи передумови для поширення спрощених, неповних або викривлених уявлень про право, що становить підґрунтя для формування квазіправосвідомості.

Разом з тим, варто зауважити, що правосвідомість є однією з фундаментальних категорій теорії держави і права, що відображає ставлення особи, соціальних груп і суспільства загалом до права, законодавства, правосуддя та діяльності державних інституцій. Вона охоплює систему правових знань, оцінок, переконань, почуттів і настанов, які визначають сприйняття юридичної реальності та впливають на поведінку суб'єктів права. У сучасній правовій доктрині правосвідомість розглядається не лише як елемент духовної культури суспільства, а як необхідна передумова ефективного функціонування правової системи, реалізації прав людини та утвердження принципу верховенства права.

П. М. Рабінович визначає правосвідомість як систему понять, поглядів, уявлень і почуттів щодо права та правових явищ, що відображає ставлення людей до чинного й бажаного права [2, с. 142-144]. Таке розуміння акцентує увагу на тому, що право не може бути ефективним лише завдяки формальному існуванню нормативних приписів. Його реальна дія залежить від того, наскільки суб'єкти суспільних відносин усвідомлюють зміст правових норм, визнають їхню цінність та готові добровільно керуватися ними у своїй поведінці.

Подібний підхід розвиває О. Ф. Скакун, яка зазначає, що правосвідомість включає знання про право, оцінку права та правові установки, які визначають спрямованість поведінки особи [7, с. 507-511]. Саме через правосвідомість забезпечується внутрішнє сприйняття права як соціальної цінності, а правомірна поведінка набуває характеру усвідомленого вибору, а не лише зовнішнього підкорення вимогам закону.

Високий рівень правосвідомості є необхідною умовою утвердження верховенства права. Як зазначає М. І. Козюбра, верховенство права не може зводитися до формального панування закону, а передбачає визнання людини, її прав і свобод найвищою соціальною цінністю [8, с. 24-27]. Реалізація цього принципу можлива лише за умови, що громадяни та посадові особи сприймають право як справедливий і легітимний регулятор суспільних відносин. Отже, правосвідомість виступає внутрішнім духовним підґрунтям верховенства права, забезпечуючи добровільне дотримання юридичних норм та повагу до прав інших осіб.

У демократичній державі правосвідомість виконує важливу інтегративну функцію, сприяючи формуванню спільного уявлення про справедливість, свободу, рівність та відповідальність. Вона забезпечує легітимацію державної влади, оскільки довіра до законів і державних інституцій значною мірою залежить від того, наскільки вони відповідають правовим цінностям, які поділяє суспільство. У цьому контексті профе-

сор М. І. Козюбра слушно підкреслює, що верховенство права є не лише юридичним принципом, а й ціннісною основою функціонування держави та суспільства [9, с. 3-6].

Правосвідомість також виконує функцію соціального контролю за діяльністю органів державної влади. Громадяни, які мають належний рівень правової культури, здатні критично оцінювати дії посадових осіб, захищати свої права, брати участь у громадському контролі та вимагати дотримання конституційних стандартів. У такий спосіб правосвідомість сприяє забезпеченню підзвітності державної влади та запобігає свавільному використанню владних повноважень.

Європейська правова думка також пов'язує ефективність верховенства права з рівнем правової культури суспільства. Британський правознавець Том Бінгем у монографії The Rule of Law наголошує, що верховенство права передбачає не лише існування якісного законодавства, а й суспільне усвідомлення того, що всі особи та органи влади підпорядковані праву [10, с. 37-39]. За відсутності відповідної правової культури навіть досконалі юридичні механізми не здатні гарантувати реальне панування права.

Німецький дослідник Роберт Алексі розглядає право як систему, тісно пов'язану з моральними цінностями та ідеєю справедливості. На його думку, легітимність правового порядку залежить від здатності права бути раціонально обґрунтованим і визнаним суспільством [11, p. 34-41]. Такий підхід підтверджує, що правосвідомість є необхідною умовою сприйняття права як справедливого та обов'язкового.

Особливого значення правосвідомість набуває в умовах демократичного розвитку держави. Демократія передбачає активну участь громадян у формуванні та реалізації публічної влади, а така участь неможлива без належного розуміння правових процедур, меж компетенції органів влади та механізмів захисту прав людини. Високий рівень правосвідомості сприяє відповідальному виборчому процесу, розвитку громадянського суспільства та формуванню культури конституціоналізму.

Крім того, правосвідомість є важливим чинником забезпечення правової визначеності та стабільності правопорядку. Коли більшість членів суспільства поділяє спільні правові цінності та визнає обов'язковість правових норм, зменшується рівень правопорушень, зростає довіра до судової системи та посилюється ефективність правового регулювання. Натомість деформації правосвідомості – правовий нігілізм, правовий інфантилізм, правовий ідеалізм – можуть спричиняти ігнорування законів, недовіру до держави та послаблення демократичних інститутів.

В умовах сучасних глобальних викликів, зокрема цифровізації, інформаційних маніпуляцій та збройної агресії проти Україна, роль правосвідомості ще більше зростає. Саме вона забезпечує здатність громадян критично сприймати правову інформацію, захищати свої права та підтримувати демократичні цінності навіть за умов суспільної нестабільності.

Можна виснувати, що правосвідомість є невід'ємною передумовою забезпечення верховенства права та демократичного розвитку держави. Вона формує внутрішню готовність

особи діяти відповідно до правових норм, сприяє легітимації державної влади, зміцнює довіру до правових інститутів і забезпечує активну участь громадян у демократичних процесах. Без належного рівня правосвідомості верховенство права залишається декларативним принципом, а демократичні інститути втрачають свою соціальну основу.

У структурі правосвідомості поєднуються раціональні, емоційно-психологічні та вольові компоненти. Це означає, що рівень правової культури суспільства залежить не лише від формального знання законодавства, а й від глибини внутрішнього прийняття права як соціальної цінності. За умов належного розвитку правосвідомість виконує пізнавальну, оцінну, регулятивну та прогностичну функції, забезпечуючи сприйняття права як легітимного механізму впорядкування суспільних відносин [7, с. 509-510]. Разом із тим у реальному суспільному житті правосвідомість може набувати деформованих форм. У науковій літературі такі явища описуються як правовий нігілізм, правовий ідеалізм, правовий інфантилізм, правовий дилетантизм, правова демагогія та інші відхилення від збалансованого сприйняття права [12, с. 56-63]. У контексті цифровізації та домінування соціальних мереж особливого значення набуває феномен квазіправосвідомості, який, хоча й не є усталеним терміном у класичній теорії права, дедалі частіше використовується для характеристики спрощених, фрагментарних і нерідко викривлених уявлень про право.

Термін «квазі» (від лат. quasi – «ніби», «начебто») вказує на зовнішню подібність явища до певної сутності за відсутності його повноцінного змісту. Відповідно, квазіправосвідомість можна визначити як особливий стан індивідуальної або колективної свідомості, за якого особа оперує уявленнями про право, що мають ознаки правового знання, але не ґрунтуються на системному розумінні юридичних норм, принципів і процедур. Такі уявлення формуються під впливом неперевіреної інформації, емоційних оцінок, стереотипів і псевдоекспертних інтерпретацій.

Квазіправосвідомість має низку характерних ознак. По-перше, вона є фрагментарною, оскільки охоплює лише окремі відомості про право без розуміння їхнього системного зв'язку. По-друге, їй притаманна поверховість, коли складні юридичні явища зводяться до спрощених формулювань. По-третє, вона залежить від емоційного впливу та інформаційних маніпуляцій. По-четверте, така форма свідомості створює ілюзію достатньої правової компетентності, хоча реальний рівень юридичних знань залишається низьким. Саме тому квазіправосвідомість є особливо небезпечною, оскільки поєднує впевненість у правильності власних суджень із відсутністю належної правової аргументації.

За своєю природою квазіправосвідомість є однією з форм деформації правосвідомості. Г. П. Клімова зазначає, що деформація правосвідомості полягає у викривленому сприйнятті сутності та соціальної цінності права [13, с. 92-95]. Подібний підхід підтримує А. С. Ткачук, яка розглядає деформації правосвідомості як аномальні стани, що негативно впливають на правову поведінку та ефективність правового регулювання [12, с. 56-63]. Квазіправосвідо-

мість відповідає цим ознакам, але має специфічне джерело виникнення – масове поширення неповної або викривленої правової інформації в цифровому середовищі.

Відмежування квазіправосвідомості від правового нігілізму має принципове значення. Правовий нігілізм, за визначенням Миколи Козюбри, характеризується негативним ставленням до права, зневірою в його соціальній цінності та недовірою до правових інститутів [9, с. 3-6]. Сутність цього явища полягає у свідомому або емоційному запереченні значущості права як регулятора суспільних відносин. Натомість квазіправосвідомість не обов'язково передбачає негативне ставлення до права. Особа може демонструвати повагу до законності та активно посилатися на правові категорії, однак її судження будуть базуватися на поверховому або недостовірному розумінні юридичних явищ.

Квазіправосвідомість також слід відрізняти від правового ідеалізму. Останній означає перебільшення можливостей права та віру в те, що прийняття закону саме по собі автоматично вирішує соціальні проблеми. М. І. Козюбра розглядає конституційний ідеалізм як прояв дефіциту правової культури, за якого від права очікують результатів, які воно не здатне забезпечити без відповідних соціальних та інституційних передумов [14, с. 44--46]. Квазіправосвідомість може містити елементи такого ідеалізму, однак не зводиться до нього, оскільки включає також неповноту знань, спотворення юридичних фактів та некритичне сприйняття інформації.

Від правового інфантилізму квазіправосвідомість відрізняється тим, що інфантилізм характеризується незрілістю правових уявлень і недостатньою сформованістю навичок правової поведінки. При цьому особа зазвичай усвідомлює власну недостатню компетентність. Натомість носій квазіправосвідомості нерідко переконаний у високому рівні своєї обізнаності й активно поширює помилкові судження про право.

Окремо слід відмежовувати квазіправосвідомість від правового дилетантизму. Дилетантизм полягає у недостатньому професійному рівні юридичних знань. Квазіправосвідомість є ширшим явищем, яке охоплює не лише дефіцит знань, а й особливий психологічний стан, за якого недостовірна інформація сприймається як беззаперечна істина.

У європейській правовій думці безпосередній термін «квазіправосвідомість» майже не використовується, проте близькі за змістом ідеї містяться в працях Lawrence Friedman, який пов'язував ефективність правової системи з рівнем правової культури та суспільного сприйняття права [15, с. 15-18], а також Naomi Creutzfeldt, яка аналізує трансформацію правосвідомості під впливом цифрових технологій і формування так званої цифрової правосвідомості [16, с. 1-4]. Ці підходи дозволяють пояснити, як інформаційне середовище може впливати на якість правових уявлень.

Отже, квазіправосвідомість є специфічною формою деформації правосвідомості, що характеризується зовнішньою схожістю з правовою обізнаністю за відсутності системного та критичного розуміння права. На відміну від правового нігілізму, вона не обов'язково пов'язана із запереченням цінності права; на відмі-

ну від правового ідеалізму — не обмежується перебільшенням можливостей права; на відміну від правового інфантилізму та дилетантизму — поєднує фрагментарні знання з упевненістю у власній компетентності. Саме ця специфіка робить квазіправосвідомість однією з найхарактерніших форм деформації правової свідомості в умовах цифрового суспільства.

На підставі наведених міркувань вважаємо, що квазіправосвідомість можна визначити як самостійну форму деформації правосвідомості, зумовлену специфікою цифрового інформаційного середовища, а також впливом соціальних мереж. що характеризується зовнішньою подібністю до правової обізнаності за відсутності системного, критичного та методологічно коректного розуміння права. Її сутність полягає у формуванні правових уявлень на основі фрагментарних знань, стереотипів, емоційних оцінок, маніпулятивних повідомлень та псевдоекспертних інтерпретацій.

Висновки. Проведене дослідження дозволяє дійти висновку, що в умовах цифровізації суспільства соціальні мережі перетворилися на один із визначальних чинників формування сучасної правосвідомості. Вони виконують функцію альтернативного каналу правової соціалізації, через який особа отримує відомості про зміст правових норм, судову практику, механізми захисту прав людини та діяльність органів державної влади. На відміну від традиційних інститутів правової освіти, цифрові платформи забезпечують оперативність, доступність і масовість поширення правової інформації, що істотно посилює їхній вплив на формування правових переконань, оцінок та моделей поведінки.

Обґрунтовано, що правосвідомість є не лише формою суспільної свідомості, а й внутрішньою ціннісно-нормативною основою функціонування правової системи. Саме вона забезпечує усвідомлене сприйняття права як соціальної цінності, сприяє добровільному дотриманню юридичних норм, формує довіру до державних інституцій та створює передумови для реального утвердження принципу верховенства права. Належний рівень правосвідомості є необхідною умовою демократичного розвитку держави, оскільки забезпечує активну участь громадян у реалізації конституційних процедур, здійсненні громадського контролю та захисті прав людини.

Встановлено, що поширення квазіправосвідомості має комплексні негативні наслідки для правової системи та демократичного розвитку держави. Воно спричиняє викривлене сприйняття змісту прав і обов'язків, формує нереалістичні очікування щодо діяльності судів та органів влади, послаблює довіру до державних інституцій, стимулює правовий нігілізм і підвищує вразливість суспільства до інформаційних маніпуляцій. У стратегічному вимірі це становить загрозу для правової визначеності, легітимності державної влади та ефективності механізмів захисту прав людини.

Водночас обґрунтовано, що соціальні мережі не мають виключно деструктивного впливу. За умови належного використання вони можуть бути ефективним інструментом поширення достовірних правових

знань, популяризації конституційних цінностей, розвитку громадянської активності та підвищення рівня правової культури населення. Отже, їхній вплив на правосвідомість є амбівалентним і залежить від якості контенту, рівня медіаграмотності користувачів та ефективності державної інформаційної політики.

На підставі проведеного аналізу визначено основні напрями протидії формуванню квазіправосвідомості. До них належать: удосконалення системи правової освіти з інтеграцією елементів медіаграмотності; розвиток офіційних цифрових каналів правової комунікації органів державної влади; підвищення стандартів відповідальності за поширення завідомо недостовірної правової інформації; підтримка незалежних механізмів фактчекінгу; формування навичок критичного аналізу правового контенту; а також впровадження комплексної державної стратегії зміцнення правової культури в цифровому середовищі.

Таким чином, квазіправосвідомість є характерним явищем цифрової епохи, що відображає трансформацію механізмів правової соціалізації в умовах домінування соціальних мереж. Її подальше дослідження має важливе значення для теорії держави і права, інформаційного права, соціології права та практики забезпечення демократичного розвитку держави. Формування критично мислячої, юридично обізнаної та медіаграмотної особистості слід розглядати як одну з ключових передумов ефективного функціонування правової держави та стійкості демократичного конституційного ладу. Перспективою наукових досліджень у цій сфері може бути подальший аналіз факторів виникнення квазіправосвідомості, а також моделювання засобів їх усунення або ж нівелювання.

.

Список використаних джерел

1. Козюбра М. І. Праворозуміння: поняття, типи та рівні. *Право України*. 2011. № 1. С. 21–30.
2. Рабінович П. М. Основи загальної теорії права та держави : навч. посіб. Львів : Край, 2007. 192 с..
3. Базаєв О. Д. Правосвідомість як філософсько-правова категорія: історичні та сучасні інтерпретації. *Проблеми законності*. 2024. Вип. 167. С. 6–24.
4. Communication Power. Oxford : Oxford University Press, 2009. 571 p.
5. Republic: Divided Democracy in the Age of Social Media. Princeton : Princeton University Press, 2017. 320 p.
6. Creutzfeldt N. Towards a Digital Legal Consciousness? European Journal of Law and Technology. 2021. Vol. 12, № 3. P. 1–18.
7. Скакун О. Ф. Теорія держави і права : підручник. Харків : Консум, 2001. 656 с.
8. Козюбра М. І. Права людини і верховенство права. *Право України*. 2010. № 2. С. 24–35.
9. Козюбра М. І. Верховенство права, правова і соціальна держава: співвідношення. *Верховенство права: історія, теорія, практика* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (22 грудня 2010 р.). Київ, 2011. С. 3–10.
10. Tom Bingham. The Rule of Law. London : Allen Lane, 2010. 224 p.
11. Robert Alexy. The Argument from Injustice: A Reply to Legal Positivism. Oxford : Oxford University Press, 2002. 144 p.

12. Скакун О. Ф. Теорія держави і права : підручник. Харків : Консум, 2001. 656 с.

13. Ткачук А. С. Деформації правосвідомості: їх сутність та наслідки. *Актуальні проблеми політики*. 2011. Вип. 43. С. 56–63.

14. Клімова Г. П. Правовий нігілізм як форма деформації правосвідомості. *Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого». Серія: Філософія*. 2013. № 2(16). С. 92–99.

15. Козюбра М. І. Конституційний ідеалізм та конституційний нігілізм як прояви дефіциту правової культури. *Наукові записки НаУКМА. Юридичні науки*. 2006. Т. 53. С. 43–47.

16. Lawrence M. Friedman. The Legal System: A Social Science Perspective. New York : Russell Sage Foundation, 1975. 338 p

17. Naomi Creutzfeldt. Towards a Digital Legal Consciousness? European Journal of Law and Technology. 2021. Vol. 12, №. 3. European Journal of Law and Technology

References

1. Koziubra, M. I. (2011). Pravorozuminnia: poniattia, typy ta rivni [Understanding of law: concepts, types and levels]. Pravo Ukrainy, 1, 21–30.

2. Rabinovych, P. M. (2007). Osnovy zahalnoi teorii prava ta derzhavy [Fundamentals of the general theory of law and the state]. Lviv: Krai.

3. Bazaiev, O. D. (2024). Pravosvidomist yak filosofsko-pravova katehoriia: istorychni ta suchasni interpretatsii [Legal consciousness as a philosophical and legal category: historical and contemporary interpretations]. Problemy Zakonnosti, 167, 6–24.

4. Castells, M. (2009). Communication Power. Oxford: Oxford University Press.

5. Sunstein, C. R. (2017). #Republic: Divided Democracy in the Age of Social Media. Princeton, NJ: Princeton University Press.

6. Creutzfeldt, N. (2021). Towards a digital legal consciousness? European Journal of Law and Technology, 12(3), 1–18.

7. Skakun, O. F. (2001). Teoriia derzhavy i prava [Theory of state and law]. Kharkiv: Konsum.

8. Koziubra, M. I. (2010). Prava liudyny i verkhovenstvo prava [Human rights and the rule of law]. Pravo Ukrainy, 2, 24–35.

9. Koziubra, M. I. (2011). Verkhovenstvo prava, pravova i sotsialna derzhava: spivvidnoshennia [The rule of law, legal state and welfare state: correlation]. In Verkhovenstvo prava: istoriia, teoriia, praktyka (pp. 3–10). Kyiv.

10. Bingham, T. (2010). The Rule of Law. London: Allen Lane.

11. Alexy, R. (2002). The Argument from Injustice: A Reply to Legal Positivism. Oxford: Oxford University Press.

12. Tkachuk, A. S. (2011). Deformatsii pravosvidomosti: yikh sutnist ta naslidky [Deformations of legal consciousness: their essence and consequences]. Aktualni Problemy Polityky, 43, 56–63.

13. Klimova, H. P. (2013). Pravovyi nihilizm yak forma deformatsii pravosvidomosti [Legal nihilism as a form of deformation of legal consciousness]. Visnyk Natsionalnoho Universytetu “Iurydychna Akademiia Ukrainy imeni Yaroslava Mudroho”. Seriia: Filosofiia, 2(16), 92–99.

14. Koziubra, M. I. (2006). Konstytutsiinyi idealizm ta konstytutsiinyi nihilizm yak proiavy defitsytu pravovoi kultury [Constitutional idealism and constitutional nihilism as manifestations of a deficit of legal culture]. Naukovi Zapysky NaUKMA. Yurydychni Nauky, 53, 43–47.

15. Friedman, L. M. (1975). The Legal System: A Social Science Perspective. New York: Russell Sage Foundation.
16. Creutzfeldt, N. (2021). Towards a digital legal consciousness? European Journal of Law and Technology, 12(3), 1–18.

Cherkas M. Ye., *Candidate of Legal Sciences, Assistant Professor, Department of Theory and History of Law of the Yaroslav Mudryi National Law University,*
ORCID: https://orcid.org/0000-0002-6939-9545

The Role of Social Media in the Formation of Quasi-Legal Consciousness

This article examines the role of social media in the formation of quasi-legal consciousness as a specific form of deformation of legal consciousness, characterized by an outward resemblance to legal awareness in the absence of a systematic, critical, and methodologically sound understanding of law. It is argued that, in the context of the digitalization of society, social media have become one of the key institutions of legal socialization, significantly influencing the formation of legal perceptions, evaluations, and patterns of behavior. It is established that algorithmic content personalization, the effects of "filter bubbles" and "echo chambers," the emotionalization of communication, and the dissemination of pseudo-expert opinions and disinformation create favorable conditions for the emergence of simplified, fragmented, and often distorted perceptions of law.

The article analyzes the significance of legal consciousness for ensuring the rule of law and the democratic development of the state. An original definition of quasi-legal consciousness is proposed, and this concept is distinguished from related categories, including legal nihilism, legal idealism, legal infantilism, and legal dilettantism. The principal causes of quasi-legal consciousness are identified, including an insufficient level of legal education, the complexity of legal regulation, information overload, low levels of media literacy, and a deficit of trust in public institutions.

It is demonstrated that the spread of quasi-legal consciousness adversely affects the legal culture of society, reduces public trust in law and state institutions, intensifies legal nihilism, and increases society's vulnerability to information manipulation. The article proposes the main directions for minimizing the negative impact of this phenomenon, including improving legal education, integrating media literacy into educational curricula, developing official digital channels of legal communication, and supporting mechanisms for verifying the accuracy of legal information.

Keywords: *legal consciousness, quasi-legal consciousness, social media, informational influence, legal culture, media literacy, deformation of legal consciousness.*

Цитування за ДСТУ 8302:2015: Черкас М. Є. Роль соціальних мереж у формуванні квазіправосвідомості. *Вісник Пенітенціарної асоціації України*. 2026. № 2(36). С. 5–17. DOI: https://doi.org/10.34015/2523-4552.2026.2.01

Citation APA: Cherkas, M. Ye. (2026). Rol sotsialnykh merezh u formuvanni kvazipravosvidomosti [The role of social media in the formation of quasi-legal consciousness]. Bulletin of the Penitentiary association of Ukraine, 2(36), 5–17. https://doi.org/10.34015/2523-4552.2026.2.01

Внесок автора. Автор самостійно здійснила концептуалізацію дослідження, аналіз джерел, підготовку тексту статті та формулювання висновків. Автор ознайомилася з остаточною версією рукопису, схвалив її та погодився з поданням статті до публікації.
Академічна доброчесність. Автор підтвердила оригінальність, точність і достовірність тексту статті та наведених у ній результатів, а також дотримання принципів академічної доброчесності.
Використання інструментів штучного інтелекту. Автор засвідчує, що під час підготовки цієї статті інструменти штучного інтелекту не використовувалися.
Конфлікт інтересів. Автор заявляє про відсутність реального чи потенційного конфлікту інтересів.
Фінансування. Дослідження виконано в межах наукової діяльності автора у відповідних установах і не мало окремого зовнішнього фінансування.

Author Contribution. The author independently conceptualized the study, analyzed the sources, prepared the text of the article, and formulated the conclusions. The author reviewed the final version of the manuscript, approved it, and agreed to submit the article for publication.
Academic Integrity Statement. The author confirms the originality, accuracy, and reliability of the text of the article and the results presented therein, as well as compliance with the principles of academic integrity.
Use of Artificial Intelligence Tools. The author certifies that no artificial intelligence tools were used in the preparation of this article.
Conflict of Interest. The author declares that there is no actual or potential conflict of interest.
Funding. The research was conducted within the framework of the author's academic activities at the relevant institutions and did not receive special external funding.

Надійшла: 21.04.2026 | Received: 21 April 2026
Прийнята до друку: 19.05.2026 | Accepted for publication: 19 May 2026
Опублікована: 31.05.2026 | Published: 31 May 2026

© Черкас М. Є., 2026